

KRITICKÉ ASPEKTY ÚMLUVY TTIP (“RED LINES”) Z POHLEDU EUROPEAN DIGITAL RIGHTS

leden 2015

O EDRI

Organizace EDRI (European Digital Rights) sdružuje 34 organizací občanské společnosti z celé Evropy.

EDRI monitoruje vyjednávání Transatlantické obchodní a investiční smlouvy (TTIP) a analyzuje dostupné dokumenty. Jejím cílem je ochrana občanských práv v elektronických médiích a komunikaci a proto usiluje společně se svými členy o respektování těchto „red lines“.

KRITICKÉ ASPEKTY TTIP:

- 1) Zajištění skutečné transparentnosti
- 2) Ochrana práva státu regulovat
 - a. Zrušení ISDS
 - b. Právo státu na regulaci
- 3) Garance zákonného rozhodování
- 4) Zahrnutí klauzule o lidských právech
- 5) Vyjmutí kapitoly o duševním vlastnictví z TTIP
- 6) Žádná pravidla o ochraně dat
- 7) Žádné uzamčení šifrovacích standardů
- 8) Žádná ujednání o síťové neutralitě

Úvod

Transatlantická obchodní a investiční smlouva (TTIP) je v současné době vyjednávána dohoda mezi Spojenými státy americkými a Evropskou unií.

Cílem této smlouvy je zajištění lepší ochrany investorům a jejich investicím a omezení obchodních bariér. Mezi tyto bariéry počítá nejen ty finančního charakteru, jako např. celní poplatky a daně, ale také bariéry technické, kterými jsou rozdílná pravidla a standardy. TTIP se snaží o omezení těchto bariér a hlavní důraz klade na ochranu investorů.

Jelikož obchodní společnosti často považují legislativu zajišťující práva občanů za bariéru obchodu, představuje úmluva TTIP riziko pro základní práva a svobody. Toto riziko je zvýšeno netransparentností vyjednávání; specifické riziko pro ochranu digitálních práv je nejlépe patrné na klauzulích pokrývajících:

- 1) ISDS a spolupráci při regulaci,
- 2) autorská práva a další práva týkající se tzv. „duševního vlastnictví“, a
- 3) právo na soukromí a ochranu osobních údajů v telekomunikaci, elektronickém podnikání a přeshraničním obchodování.

Tento dokument definuje postoj EDRI a jejích členů k TTIP, její formě i podstatě vyjednávání.

Vzhledem k tomu, že přístup k diskusím je velmi omezený, naše „red lines“ mohou být v budoucnu aktualizovány, jakmile budou dostupné další informace.

1. ZAJIŠTĚNÍ SKUTEČNÉ TRANSPARENTNOSTI

Od zahájení vyjednávání o TTIP v červenci 2013, jednala EU a její americký protějšek za zavřenými dveřmi. Ještě před zahájením vyjednávání se obě strany dohodly držet projednávané dokumenty v tajnosti po dobu až 30 let, čímž obcházely evropskou legislativu o přístupu k informacím. Vzhledem k širokému záběru jednání a jejich potenciálnímu dopadu na všechny aspekty evropské společnosti, je transparentnost nebytná k tomu, aby tato smlouva byla občany EU vnímána jako legitimní.

Omezený přístup k dokumentům brání parlamentům otevřeně diskutovat o obsahu TTIP. Zamezuje rovněž dohledu veřejnosti a brání demokratické odpovědnosti. Nedává občanským uskupením jinou možnost než pracovat pouze s několika dokumenty, které se podařilo odhalit.

Pro parlamenty i občany tak vzniká situace podobná románu Hlava XXII. Veřejnost ani politici nemohou během vyjednávání prosazovat své připomínky. Skutečná analýza textu smlouvy bude možná až po skončení vyjednávání, tedy až ve chvíli, kdy jakékoliv návrhy na změny textu budou prakticky nemožné, neboť vyjednávání nebude možné (jednoduše) obnovit.

Evropská komise a členské státy v Evropské radě uznaly škody, které způsobilo vedení vyjednávání za zavřenými dveřmi. Nicméně se zdá, že se zaměřily na to, aby umlkla tak kritika smlouvy. Tento přístup však nevede k transparentnosti, jejím principem je demokracie a ne práce oddělení pro styk s veřejností. Transparentnosti bude dosaženo pouze otevřením vyjednávání veřejnosti – ku prospěchu demokracie, odpovědnosti a samotného rozvoje obchodu.

EDRI požaduje skutečnou transparentnost nejen ve vyjednávání TTIP, ale všech obchodních a investičních dohod a to skrze:

- **jednání otevřená veřejnosti,**
- **zveřejňování pověřenců k vyjednávání a projednávaných textů,**
- **zveřejňování všech dokumentů, které byly předloženy USA i EU,**
- **smysluplné zahrnutí sdružení občanů do vyjednávacích procesů, skrze smysluplné cílené dialogy,**
- **konzultace a setkávání s vyjednávajícími stranami.**

2. OCHRANA PRÁVA REGULOVAT

Uniklé dokumenty odhalily několik částí smlouvy, které přímo ohrožují pravomoci volených vlád schvalovat zákony na ochranu veřejných zájmů: ISDS a tzv. „regulatorní kooperace“.

a. Zrušení ISDS

V červnu 2013 obdržela Evropská komise mandát k vyjednávání TTIP. Podle tohoto mandátu je zahrnutí mechanismu mezinárodní arbitráže, tzv. Investor-State Dispute Settlement (ISDS), povinnou součástí smlouvy.

Obsažení ISDS v TTIP by umožnilo obchodním společnostem žalovat vlády v případě, že legislativní změny ovlivní jejich (předpokládaný) zisk. ISDS tak staví firmy na stejnou právní úroveň jako státy, což může umožnit zahraničním firmám oslabovat, pozměňovat a obcházet legislativu EU či jejímu přijetí bránit. Navrhované chabé záruky ignorují jak osobní, tak institucionální zájem arbitrážních panelů interpretovat svou moc v maximálním rozsahu, tak jako již tyto panely na základě jiných smluv činí.

Zahrnutí ISDS do TTIP by ve výsledku znamenalo oslabení demokratických procesů. Legislativní rozhodnutí by nebyla založena na zájmu obyvatel států, ale byla by dána silou zahraničních investorů.

Jakákoliv budoucí legislativa týkající se například ochrany osobních údajů, softwarových patentů či jiných práv duševního vlastnictví, by mohla být napadána pod hlavičkou ISDS a zkoumána tajnými nesoudními tribunály, kterým by chyběla institucionální nezávislost a které by umožňovaly korporacím vyhýbat se vnitrostátním soudům. Vyzýváme Evropskou komisi, aby při projednávání ISDS vzala v úvahu obrovský počet reakcí občanů, kteří jsou proti obcházení evropské demokracie a soudních systémů.

ISDS nesmí být zahrnuta do obchodních dohod.

ISDS by měla být vyjmuta nejen ze smlouvy TTIP, ale také ze všech obchodních a investičních smluv, včetně dohody s Kanadou a Singapurem.

b. Regulační kooperace

TTIP má mnohem širší záběr než obchodní dohodu o clech; jejím cílem je také sjednotit všechna plánovaná či existující pravidla a standardy mezi EU a USA, čímž ohrožuje právo vlád regulovat již tak obrovský vliv lobby korporací na svou legislativu. V navrhované kapitole o regulační spolupráci by se EU a USA dohodly na:

- Periodickém sdílení informací o plánované legislativě, která by mohla ovlivnit mezinárodní obchod;
- Vývoji regulačních dialogů ke stanovení společných regulačních cílů; a
- Zavedení setkání „Rady pro regulační spolupráci“ dvakrát ročně za účelem určení klíčových oblastí pro sjednocení.

Obchod by tudíž byl nadřazen svrchovanému právu vlád regulovat a činit rozhodnutí. EU by tedy musela předem konzultovat s americkou administrativou všechny budoucí změny v legislativě, jež by mohly mít dopad na mezinárodní obchod. Taková pravidla by také umožňovala americkým orgánům přímo či nepřímo vyvíjet dostatečný nátlak k zabránění navrhované legislativě v případě konfliktu s jejich zájmy, nebo k zahájení nových jednání o existujících regulacích.

Toto a jakékoli jiné omezení práva na regulaci, či jiná opatření, která by podryvala akce ve veřejném zájmu států, nesmí být zahrnuta ve smlouvě TTIP, ani v žádné jiné obchodní a investiční smlouvě.

3. GARANCE ZÁKONNÉHO ROZHODOVÁNÍ

Rozvoj internetu přispěl k podpoře, ochraně a užívání základních práv online i offline. Avšak stále více jsme svědky vládního tlaku, aby soukromé společnosti aktivně monitorovaly online obsah a vměšovaly se do něj, např. v zájmu vymáhání práv duševního vlastnictví. Tyto svévolné zásahy stojící na „dobrovolné“ spolupráci mezi tvůrci této politiky a internetovým průmyslem podryvají základní principy lidských práv a jsou nezákonné v EU dle Článku 52 Listiny základních práv občanů EU.

EU a americká vláda prosazovaly během posledních let opatření pro podporu a/nebo donucení zprostředkovatelů internetu dohlížet na online obsah, či dokonce zavést sankce, jako je např. jednostranné pozastavení služeb poskytovatelů internetového připojení těm, kdo údajně například porušují zákon o ochraně autorských práv.

Uvalení sankcí prostředníky, mimo zákonné postupy, se neslučuje s principem presumpce nevinny, právem na řádný zákonný postup, a v závislosti na použité metodě dozoru, ani s právem na soukromí a svobodu komunikace a shromažďování. Ve výsledku se internet stále více stává zbraní, která maří práva spíše než nástrojem k jejich umožnění.

Vzhledem k tomu, že většina globálních online společností je amerických, je zde očividné pokušení pro americkou administrativu věnovat se strategii, která bude vynucovat priority americké legislativy a politiky globálně a „dobrovolně“ prostřednictvím amerických společností. Návrh zákona „Stop Online Piracy Act“ (SOPA) a dohody „Anti-Counterfeiting Trade Agreement“ (ACTA) jsou příklady (neúspěšných) pokusů dohlížet na web mimo zákonné postupy. Žádná obchodní dohoda by neměla přímo či nepřímo podrobit občany EU nezákonným regulacím neevropských společností na základě neevropských zákonů a zahraničních obchodních zájmů.

Vezmeme-li v úvahu vážné ohrožení, jež tento poslední trend představuje pro ochranu lidských práv a zákonnost, jakákoliv opatření vedoucí k přímému či nepřímému prosazování soukromých opatření musí být vyloučeno ze smlouvy TTIP a jakékoliv jiné obchodní či investiční smlouvy uzavřených EU.

4. ZAČLĚNĚNÍ LIDSKOPRÁVNÍ KLAUZULE

Zásady mezinárodních lidských práv jasně vyjadřují práva jedince a státy se zavázaly je chránit. Nicméně proces globalizace a další celosvětový vývoj během posledních desetiletí vedl ke zvýšení vlivu podnikání na lidská práva.

16. června 2011 Rada pro lidská práva OSN jednohlasně schválila zásady *Guiding Principles on Business and Human Rights* pro realizaci rámce „*Protect, Respect and Remedy*“ OSN, který

představuje celosvětový standard pro prevenci a řešení nepříznivých dopadů obchodu na lidská práva.

Evropská unie od devadesátých let začleňovala klauzule o lidských právech do svých mezinárodních obchodních dohod a dohod o spolupráci – ty zavazují druhé strany k ochraně lidských práv a demokratických principů.

V souladu s touto tradicí, důrazně vyžadujeme, aby Evropská komise začlenila do TTIP (jakožto i do ostatních obchodních a investičních dohod) Klauzuli o lidských právech zahrnující:

- Potvrzení povinností států na základě Všeobecné deklarace lidských práv a dalších příslušných nástrojů pro lidská práva, včetně, ale ne výlučně Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.
- Ujištění, že státy budou vykládat ustanovení dohody v souladu s mezinárodními lidskými právy.
- Ujištění, že žádná povinnost vyplývající z dohody nebude ovlivňovat povinnost respektovat, chránit a dodržovat základní práva v EU.
- Výjimku umožňující stranám dočasně odložit povinnosti vyplývající z dohody, pokud existuje podezření, že by tyto vedly k porušení základních práv.
- Mechanismus pro pravidelné hodnocení vlivu na lidská práva, který bude prováděn společnými silami komise ustanovené Kongresem Spojených států amerických a Evropským parlamentem.
- Mechanismus umožňující předkládání stížností národním soudním tribunálům, které zahájí vyšetřování sporů v oblasti lidských práv (povstávajícími z dohody) pověřenými orgány.
- Procedury k zajištění rovnosti občanů a podniků před zákonem.
- Ujištění, že smluvní strany nebudou naprosto žádným způsobem zvýhodňovat své občany, či jinak diskriminovat ne-občany, pouze kvůli jejich státní příslušnosti v žádném aspektu ovlivněném touto dohodou v oblasti veřejného pořádku, národní bezpečnosti, trestných činů či veřejných zájmů; jako jsou např. mezinárodně uznávané standardy pro práci, životní prostředí, veřejné zdraví či potravinovou bezpečnost.
- Dostupný mechanismus k uvalení sankcí v případě zneužití základních práv a standardů, jakmile byla vyčerpána možnost dialogu a vyjednávání.

Základní práva občanů EU nesmí být předmětem obchodování. O obchodu je možné vyjednávat. O základních právech ne. Žádná část TTIP ani jiné obchodní a investiční dohody nesmí ohrozit práva a svobody zakotvené v Listině základních práv Evropské unie.

5. VYNĚTÍ DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ Z TTIP

Před započatím vyjednávání o TTIP vydaly občanské iniciativy společné prohlášení vyzývající k vyjmutí práv duševního vlastnictví z TTIP. Opakujeme tento požadavek a trváme na tom, aby se z TTIP vyňala všechna ustanovení vztahující se k patentům, autorskému právu či jiným formám tzv. duševního vlastnictví. Jelikož se členské státy EU a Evropská unie neshodly, zda je žádoucí všeobecné sjednocení otázky duševního vlastnictví a jaká by měla být jeho podstata, není jakákoliv forma

sjednocení mezi EU a USA namísto. Mohlo by poškodit naše právo na kulturu a svobodu projevu i jinak ovlivnit náš každodenní život.

Minulé mezinárodní obchodní dohody významně zvýšily výsady nadnárodních korporací na úkor společnosti všeobecně. Opatření v těchto dohodách mohou mimo jiné omezit svobodu projevu i přístup k výukovým materiálům, jakými jsou např. učebnice či vědecké časopisy.

Aby bylo zajištěno zohlednění zájmů občanů, pravidla vztahujících se k duševnímu vlastnictví musí být projednána a přijata v demokratických institucích. Nesmí být tvořena v průběhu vyjednávání o TTIP, bez dohledu nad demokratičností procesu.

Pravidla týkající se práv duševního vlastnictví nesmí být zahrnuta do TTIP.

6. ŽÁDNÁ PRAVIDLA O OCHRANĚ DAT

Americká administrativa předložila pro TTIP návrh kapitoly o e-byznysu, jejímž hlavním bodem je přeshraniční pohyb osobních údajů. Zatímco problém soukromí občanů byl vyloučen z vyjednávání, zahrnutí „přeshraničního pohybu“ nezbytně vtahuje do diskuse problém soukromí a ochrany dat.

Ochrana dat a soukromí patří k základním právům uznávaným Listinou základních práv EU. Obchodní vyjednávání nejsou fórem oprávněným k diskusi o opatřeních k ochraně soukromí ani místem k zavádění nových standardů.

Standardy ochrany osobních údajů by měly být vyňaty a obsaženy jen v dohodách zaměřených výhradně na mezinárodní pohyb osobních údajů. TTIP nesmí obsahovat opatření, která by vytvořila strukturu pro volný tok osobních údajů mezi EU a USA. Tato úmluva by neměla zahrnovat žádná ujednání o ochraně dat, a nesmí nijak zmrazit dosavadních dohody o transferu osobních údajů.

Občanská práva nesmí být považována za bariéru pro obchod. Nesmí být vůbec zvažováno, zda je lidskoprávní úprava „opodstatněná“ či „přijatelná“ v otázkách ISDS či v regulatorní kooperaci.

7. ŽÁDNÉ UZAMČENÍ ŠIFROVACÍCH STANDARDŮ

Šifrování má klíčový význam pro zajištění ochrany osobních a citlivých dat jakož i citlivé infrastruktury. Proto by jakékoliv uzamčení šifrovacích standardů mohlo způsobit jejich napadnutelnost, a tedy riziko pro citlivé informace firem i občanů.

Aby byla zajištěna stálá aktualizace a vylepšování vysokých standardů pro šifrování ku prospěchu práva na soukromí a ochranu dat, TTIP by neměla obsahovat žádné uzamčení šifrovacích standardů.

8. ŽÁDNÁ UJEDNÁNÍ O SÍŤOVÉ NEUTRALITĚ

V době sepisování tohoto dokumentu nepřijaly ani Spojené státy ani Evropská unie jednoznačné stanovisko k síťové neutralitě. Jakékoliv ujednání v obchodní dohodě, které by uzamklo možnost

budoucích reforem telekomunikačního balíčku, by měla být vyloučena ze smlouvy TTIP a ze všech obchodních či investičních dohod.

Obchodní dohody nejsou místem k diskusi o síťové neutralitě, obzvláště v době, kdy jsou zaváděny reformy na obou stranách, v USA i v EU.

Překlad: březen 2015, Iuridicum Remedium